

A tanuló nyári szabadidő-gazdálkodása

Mit művel a diák a nyári szünidőben? Okulásra, épülésre fordítja-e szabad idejét, vagy csak játszásra, esetleg tekerésre? És a nyáron szerzett barátok vagy az elsajátított ismeretek milyen irányban befolyásolják iskolai tevékenységét, magatartását? Valljuk be, minderről keveset tudunk, és a gyermek nyári szabadidő-gazdálkodása, valamint az iskolai előmenetele közt fennálló kapcsolatot, a kettő kölcsönhatását nemigen tanulmányoztuk. Csupán elcsodálkozunk, amikor látjuk, ha egyik-másik gyermek, aki a tavasszal még jó tanuló volt, ősszel, az új tanévben hanyagnak mutatkozik, felesel, rendetlen. Vagy fordítva.

Ma, amikor a szabadidő-gazdálkodás egyre jelentősebb kérdéssé válik, úgy vélem, jó, ha a gyermekek szabad idejének a kiaknázását is tanulmányozzuk, nemcsak az iskolai tanulásuk, hanem egész egyéniségük fejlődése szempontjából is. Tavaly nyáron, mielőtt diákjaim a besztercei középiskolából vakációra mentek volna, megkértem őket, írják le, mivel fogják tölteni a szünidőt. Ősszel pedig, mikor újra találkoztunk, 62 tanulóm (X—XI. osztályosok) vallott arról, hogy mivel töltötte a három hónapot.

Kezdjük talán a munkával. Tavasszal tanulóim 88%-a készült arra, hogy a nyári vakációnak bizonyos részében „komoly pénzkeresőként” fizikai munkát végezzen. Csupán egyetlen diák írta ezt: „Pihenni akarok, sokat, sokat aludni!...” Ősszel kevesebben ugyan, de így is a gyermekek 50%-a pozitívan vallott a kérdésről. A többiek nem kaptak munkát, betegek voltak, pótvizsgára tanultak, házimunkát végeztek. Azonban ilyen válaszokat is kaptam: „Élvezni akartam a vakációt”, „Nem volt szükségem pénzre”. De miért dolgoznak egyáltalán vakációban a diákok, nem elég nekik a 9 hónapi szellemi munka? Gondolom, azért, mert szervezetük kívánja a sok ülés után a fizikai munkát. A helyi gyümölcsstermelő egységek tömegesen vonzották fiataljainkat — főleg szüret idején. A földieper, cseresznye egymagában is motiváló erő, s számítsuk hozzá, hogy fizetést kaptak munkájukért, melyet ők szereztek, mellyel azt vehettek, amit éppen akartak. Jellemző A. C. tanuló nyilatkozata: „Dolgozni megyek osztálytársaimmal együtt. Nem mintha rá volnék szorulva, de már elég nagynak érzem magam ahhoz, hogy dolgozhassam...”

Legtöbbször a termelősövetkezetekben és állami gazdaságokban végeztek földműves munkát (sok a vidéki tanulónk!). Néhányan építőtölepeken és gyümölcsértékesítő vállalatoknál dolgoztak. Borszéki diákjaink cukrászdákban voltak kiszolgálók, egy tacsai leányka szatyrot font, a híres tacsai szatyrot, mely a tengerparton közkedveltségnek örvend idegen vendégeink körében — és ezzel kerekén 950 lejt szerzett. Nagyobb részük néhány száz lejt keresett, de sokan kaptak 1000 lejnél töb-

bet, két tanuló pedig 1800-at. Vidéki tanulóink, akik a mezőgazdasági termelőszövetkezetben dolgoztak (25%), nem pénzt kaptak, hanem munkaegységet.

Gondolom, nem lényegtelen dolog az sem, hogy mire költötték kerestetüket: kerékpárt, fényképezőgépet, siléctet, karórát, halászfelszerelést, egyenruhát, cipőt, nadrágot, ruhát, tornafelszerelést, kabátot, könyveket, tanszereket vásároltak. Egy tanuló zsebpénzt küldött egyetemista testvéreinek, néhányan az iskolai kirándulás költségeit fedezték, mások a „megmaradt“ pénzt szüleiknek adták, vagy félretették zsebpénzükre.

A zsebpénzzel kapcsolatban érdekes dologra figyeltem fel. Noha a tanulók 58%-a szerzett pénzt saját munkájával, mégis elfogadták szüleiktől a zsebpénzt, s mozira, cukrászdára, színészképekre, folyóiratokra, könyvekre, képeslapokra, rágógumira költöttek. Csupán a megkérdezettek 14%-a ír így: „Nem kaptam zsebpénzt, mert volt saját keresetem“, „Ha adtak, akkor sem fogadtam el, mert nekem volt saját pénzem“. Ez azt jelenti, hogy a munkáért kapott összeget komoly dolgokra költötték, nem csip-csup apróságokra.

Tevékenykedtek tanulóink más területen is; sokan háztartást vezettek a nyári vakációban. A megkérdezetteknek csupán 8%-a nem vette ki részét a ház körüli munkából. Erre a kérdésre: tanultál-e főzni? — igennel válaszolt a fiatalok 60%-a. Az összesítés során viszont találkoztam ilyen válasszal is: „Főzni nem tanultam, mert fiú vagyok.“ Ekkor külön a fiúknak feltettem egy időszzerű kérdést: szükségesnek tartod-e, hogy egy férfi értsen a főzéshez és varráshoz? A vélemények eléggé egybehangzók: mindkettőt szükségesnek tartja a fiúk 86%-a, csak a varrást: 14%-a.

Arra a kérdésre: végeztél-e valami figyelemre méltót — nem-mel válaszolt a tanulók 79%-a. (Talán nem értékelték kellőképpen saját munkájukat, ezért válaszoltak nemlegesen.) Mások viszont így vallanak: „Filmet vetítettem a faluban minden második este, mint gépész“, „Megjavítottam a nagymamám kerítését és istállóját“, „Leírtam egy hosszú népmesét“ (Faragó József méltatta az *Iffjúmunkás* hasábjain), „Bélyeget gyűjtöttem“, „Tengeri állatokat preparáltam“, „Megtanultam a közműves-munkát“, „Permeteztem a gyümölcsfákat“, „Varrtam három szép írásos párnát“, „Rádiót szereltem és gitárerősítőt készítettem“, „Írogattam karcolatokat és egy novellát“.

Nem elhanyagolható az sem, hogy a tanulók jelentős hányada (25%) a fizikai munka mellett vagy helyett naponta 1—4 órát tanult az őszi pótvizsgára. Nem tartom helyes eljárásnak, hogy e tanulók egy részét szüleik felmentették a frissítő hatású fizikai munka alól. A pótvizsgán éppen az „időmilliomosok“ szerepeltek a leggyengébben, akik még az olvasásnak sem szenteltek kellő időt. Ellustult idegrendszerek nem volt „formában“.

A tanulók 71%-a önszorgalomból is tanult a nyár folyamán, főleg matematikát. Kevés az olyan tanuló, aki kezébe sem vette a tankönyveket (3,2%). Egyetlen tanuló ismételt rendszeresen, minden tantárgyból, a többiek a „kedvenc“, vagy „mumus“ tárgyakat tanulmányozták.

A vakációban mégis — nyilvánvaló módon — nem a munka, nem a tanulás, hanem a szórakozás került előtérbe. Főleg a szépirodalom olvasása és a mozilátogatás. Szépirodalmat (prózát, verset egyaránt) minden tanuló olvasott. A megkérdezettek 21%-a, „szorgalmas diák“ módjára, csak kötelező könyvészeti anyagot olvasott. Mások viszont csak a nem kijelölt művekhez nyúltak (13%). A többiek (66%) vegyesen olvastak kötelező és nem kötelező anyagot, éppen amihez hozzájutottak.

Hány könyvet olvastak a rendelkezésükre álló három hónap alatt? 1 könyvet olvasott a tanulók 3,2%-a, 2-t 11,3%-a, 3—5-öt 30,6%-a, 6—10-et 17,7%-a, 11—15-öt

16,1%-a, 16—20-at 9,7%-a. Könyvélményeivel kapcsolatban a tanulók 11,2%-a így válaszolt: „Nem emlékszem pontosan“, „Sokat, nem tudom felsorolni“. A tanulóknak majdnem a fele 5-nél kevesebb könyvet olvasott. 90 nap alatt 5 könyv — nem nagy teljesítmény. Ezek közül néhányan a reáltudományok iránt érdeklődnek, például az egy könyvet olvasottak között szerepel két legjobb matematikusunk. De nagy részük lustaságból nem olvasott, vagy feltételezhetően tartott attól, hogy megnevezze az olvasott könyvek címét. Mit olvastak? A legtöbb szavazatot a kalandos témájú írások kapták, második helyen a történelmi könyvek, harmadik helyen a szerelmes tárgyúak, majd a tudományos-fantasztikus regények következnek. Sajnos, találkoztam ponyvarajongóval is.

Milyen könyveket olvastak legtöbben? Sorrendben Jókai: *Az aranyember*, Petőfi versei, Jókai: *A köszívű ember fiai*, Gárdonyi Géza: *Egri csillagok*, Vörösmarty: *Csongor és Tünde*, Ady versei, Jókai: *Rab Ráby*, Arany: *Toldi*. Ezek kötelező olvasmányok, a *Rab Ráby* kivételével, ennek viszont nemrég látták a filmváltozatát, és ezért olvasták el viszonylag sokan. A klasszikusok mellett Nagy István, Sütő András, Méhes György, Marton Lili, Márki Zoltán nevével is találkoztam.

A világirodalom nagyjai a következő sorrendben állíthatók fel az olvasók száma alapján: Verne, Dumas (főlényes magasán állnak!), Balzac, Dickens, E. Brontë, Victor Hugo, May Károly, Stendhal, Hemingway, Walter Scott, H. G. Wells, Cooper, Zola, Kipling, Maupassant, Flaubert, Oscar Wilde.

Egyetlen tanuló sincs, aki moziba ne járt volna a nyár folyamán. Hány filmet láttak 3 hónap alatt? 1—10 filmet a tanulók 46,7%-a („szerények“), 11—20-at 27,7%-a („mérsékelték“), 21—30-at 8,0%-a („vérmesek“), több filmet 11,3%-a (na, ez már túlzás!) nézett meg. Felhasználatlan válasz 6,3% („sötét“). A ranglista élén áll a *Spartacus* című film (mert történelmi tárgyú, mert Kirk Douglas a főszereplője, mert megható, igaz történet) és a *Sasok között* (mert kalandos, fordultatos cselekményű, izgalmas, szép tájakat mutat be). A második helyre a Gianni Morandi-filmek kerültek: *Nem vagyok méltó hozzád*, *Térden csúszva térek vissza hozzád* („mert zenés, mert G. M. a kedvenc énekesük“ és „mert az igazi valóságot mutatják be“).

Jól szórakoztam a következő véleményeken: „Legjobban tetszett *A Baskerville-i kutya*, mert tanulni lehet belőle“, „*Dr. Prátorius*, mert tetszett a doktor viselkedése“, „*Angelika és a király*, mert régi szokásokat ábrázol“ „*Limonádé Joe*, mert a főhős elítéli az alkoholistákat(!) De vannak közöttük „szigorú kritikusok“ is, akik szerint: „Egy sem, mert nem úgy végződtek, ahogy szerettem volna“, „Egyik sem különösen, mert nem mutatnak be igazi érzelmeket, társadalmi kérdéseket“. Mondanom sem kell, hogy a tévét is sokan nézték egész nyár folyamán.

A nyári vakáció nyújtotta szórakozási lehetőségek csúcspontjai az iskola szervezte országjáró kirándulások. A legsikerültebb ezek közül a Bucsecs-beli hétnapos kirándulás volt. Ezen és más kirándulásokon a tanulók 42%-a vett részt. Szülei vel országos körúton járt 3,2%.

A vakáció idején a városiak inkább falun, a falusiak pedig városban kívántak nyaralni. Sokan üdültek a tengerparton, a hegyekben, különféle fürdőhelyeken, táborokban és külföldön is. Kevés nyilatkozatból derült ki, hogy tanulóink együtt nyaraltak volna szüleikkel, inkább a barátaiknál, nagymamánál, nagynéninél időztek. Nem jó ez. Mert évközben a gondterhelt, hajszás életben sokszor nem jut elég idő a meghittebb együttlétre. A családi összetartozás érzésének erősítésére kitűnő alkalmat nyújt a vakáció. A közös nyaralás örömei, élményei közelebb hozzák egymáshoz a szülőt és gyermeket, s erre mindkét félnek szüksége van. Ha a közös nyaralás idején a szülő nem köti meg túlságosan a gyermeket (de ellenőrizetlenül

sem hagyja!), ha biztosítja a gyermek viszonylagos függetlenségét és önállóságát, akkor a nyaralás közös, emlékezetes élmény lesz.

A gyermek ösztönös mozgásvágyát, a természetében rejlő egészséges nyugtalanságot, melyet a tanév alatt az állandó ülőfoglalkozás gátlás alatt tart, a vakáció végre felszabadítja. Tanulóink 45%-a rendszeresen strandolt, 36%-a néha, 18,3%-a egyáltalán nem. Ez utóbbiak közé tartoznak azok, akik betegek voltak, és egyes vidéki tanulóink, akik nem laktak folyóvíz közelében, no meg akik a fürdőruhájukat csak városban használhatják, ahol nem „szégyen“ az ilyesmi. A sportolást bizony elhanyagolták diákjaink a strandolás javára. Csupán 16,1%-uk sportolt rendszeresen, alkalmyszerűen pedig 40,3%.

Az utolsó kérdésre: milyen terved nem sikerült és miért? — a következő válaszokat kaptam: „Minden tervem sikerült“ (29%); „Nem voltak terveim“; „Dolgozni akartam, de nem sikerült, mert még nem töltöttem be a 16 évet“; „Hegyi körútra akartam menni, de nem volt kivel“; „Elmaradt a külföldi út, mert onnan jöttek meg hamarabb a vendégek, így mi lemaradtunk“; „Nem mehettem nyaralni a pótvizsga miatt“; „Nem mehettem Kolozsvárra, mert nem sikerült a pótvizsgám“; „Nem mehettem a tengerpartra, mert édesapám nem kapta ki a szabadságát“; „Nem tudtam minden kötelező olvasmányt elolvasni, mert dolgoztam a termelészövetkezetben“; „Terveim egyáltalán nem sikerültek, ok: nem rendelkezem elég akarattal“; „Nem tanultam meg zongorázni, mert nem tudtam jól beosztani az időt“.

... És vallanak tovább a tanulók. De mi itt megállunk. Hagyjuk a múltat, abból csak a szép emléket és a tanulságokat őrizzük meg — itt van újra a nyár, a vakáció. Hogy miként töltik el a szünidőt a gyermekek, azt ősszel tudjuk meg. Tanulságként csupán egy kérdést tárgyalunk, amiből szülők, tanárok, gyermekek egyaránt okulhatnak.

Úgy gondolom, ezek után szinte természetesnek tűnik a kapcsolat a vakáció és a terv között. Igaz ugyan, hogy a szabad napoknak épp az adja a szabad jellegét, hogy az egyén elszakad a tervektől, kötöttségtől. Ha csupán néhány napról van szó. De a mi diákjaink rendelkezésére 3 egész hónap áll. Az első pár nap tökéletesen elegendő ahhoz, hogy a tanuló „jóllakjék“ az alvással, lustálkodással. Ezután már unalmassá, sőt terhessé válik az üres szabadság. A természetes ösztön arra hajtja a tanulót, hogy valamit cselekedjék, lehetőleg hasznosat. Ha ezt megtervezte, akkor könnyen megkezdi, ha viszont nem tett ilyen irányú előkészületet, akkor keresgél: mivel is tölthesse napjait, alkalmyszerűen tesz-vesz, kevés látszattal, s végeredményben semmi haszonnal, csupán az unalommal, ezzel a gyakori vakációs betegséggel küzd, mely végeredményben a megszerzetlen szabad idő következménye.

Ha viszont a vakáció napjait beragyogja a munka iránt érzett öröm, tetézve a szórakozás kellemes élményével, a tanuló nem belefárad, inkább felfrissül, s nagyobb életkedvvel fogadja az új iskolai év első napját. Hangsúlyozni kívánom, hogy a vakációt nem előzte meg célirányos, szervezett nevelői ráhatás, csupán az országjáró kirándulások és a kötelező irodalmi könyvészeti anyag kijelölése jelentett bizonyos mértékű irányítást. De vakáción innen és túl a felmérés világosan igazolja, hogy a tervszerűség, az előrelátás, a komoly felkészülés nemcsak a hatékony munkának az alapja, hanem az ésszerű szabadidő-gazdálkodásnak is.

Erre mindenkor figyelmeztetnünk kell tanítványainkat.

Horváth Piroska